

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կառավարության Պատժամարտեր

Թիւ 1, 14 Յունիս 2011թ., Փրանսա, Փարիզ

4.— FRONT VIEW OF ST. CROSS MONASTERY OF VARAK, IN VAN.

© VARTAN A. HAMPIKIAN

ՎԱՐԱԳՎԱՆԷ. վանքի տեսքն արևմուտքից (լուս.՝ Վարդան Համբիկյանի, 1910-ական թթ.)

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՄՈՒՆՔԻ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐ

Շուշի, 17 դեկտեմբեր 2004թ.

Արեւմտեան Հայաստանի հայոց Ազգային Խորհուրդը Տարագիր հայ ժողովուրդի միասնական կամքը արտայայտելով,

Բոլոր հայերու ձգտումներուն իրականացման եւ պատմական արդարութեան վերականգնման յանձնառու հայ ազգի ճակատագրին հանդէպ իր պատասխանատուութեան գիտակից,

Մարդու իրաւունքներու հռչակագրի համընդհանուր սկզբունքներուն եւ առհասարակ միջազգային իրաւունքով ընդունուած չափանիշներուն հիմնուելով ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը կիրառելով՝

ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ

Արդարութեան վրայ հիմնուած ժողովրդավար ընկերութեան հաստատումը հետապնդող ազգի վերակենդանացման գործընթացի մեկնարկը.

1) «Թրքահայաստան» կոչուած Հայաստանը կը վերանուանուի Արեւմտեան Հայաստան (Հայրենիք): Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) պիտի ունենայ իր դրօշը, գինանշանը եւ ազգային օրհներգը:

2) Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) պիտի ըլլայ ինքնավար պետութիւն՝ ազգային գերագոյն իշխանութիւն, անկախութիւն, լիարժէք գերիշխանութիւն եւ իրաւունքներ վայելող: Ազգային բացառապէս Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) Սահմանադրութիւնն ու Արդարադատութիւնը:

3) Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) երաշխաւորը իր ժողովուրդն է՝ այսօր տարագիր, որ իր իշխանութիւնը պիտի կիրառէ ուղղակիօրէն, ինչպէս նաեւ իր ներկայացուցիչներուն միջոցով՝ հիմնուելով Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն վրայ: Յանուն Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) արտայայտուելու իրաւունքը Ազգային Խորհուրդի բացառիկ իրաւունքն է:

4) Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) անդամ կը հանդիսանան բոլոր այն անդամները, որոնք կրնան հիմնաւորել իրենց տարագրեալ ըլլալը եւ իրենց ընտանեկան ծագումը՝ նոյնիսկ մի քանի սերունդ վաղեմութիւն ունեցող: Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) անդամները կը վայելեն Ազգային Խորհուրդի պաշտպանութիւնն ու օգնութիւնը: Ազգային Խորհուրդը իր բոլոր անդամներուն ազատութիւնը եւ անոնց միջեւ հաւասարութիւնը կ'երաշխաւորէ:

5) Մարդոց եւ իրերու անվտանգութիւնը եւ սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու նպատակով Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) կը ստեղծէ իր ուրոյն պաշտպանական կառոյցը, հանրային ապահովութեան եւ պետական կառոյցները՝ Ազգային Խորհուրդին ընդդատեալ: Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) իր անդամներուն իւրաքանչիւրի ազգային ծառայութեան խնդիրի կարգաւորումը կը տնօրինէ անկախաբար կերպով: Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) պաշտպանական ուժերը կրնան տեղակայուի/տեղաբաշխուի բացառապէս Ազգային Խորհուրդի որոշումով՝ Ազգային Խորհուրդի Նախագահի բարձր հրամանատարութեան ներքոյ:

6) Միջազգային իրաւունքի գէտին առումով Արեւմտեան Հայաստանը արտաքին անկախ քաղաքականութիւն կը վարէ: Ան ուղղակի յարաբերութիւններ կը հաստատէ միւս պետութիւններուն հետ եւ կը մասնակցի միջազգային կազմակերպութիւններու գործունէութիւններուն:

7) Արեւմտեան Հայաստանի ազգային հարստութիւնը՝

իր ժողովուրդը, հողը, ընդերքը, օդային տարածքը, ջուրերը եւ այլ բնական պաշարները, տնտեսական եւ մտաւոր ներուժն ու մշակութային կարողութիւնը Ազգին կը հանդիսանան: Անոնց վարումը, օգտագործումը, վայելումը եւ տիրանալը կը վերահսկուին Արեւմտեան Հայաստանի օրէնքներով:

8) Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) կ'որոշէ իր տնտեսական համակարգի սկզբունքները եւ կը տնօրինէ համակարգի կարգաւորումը. անհրաժեշտութեան պարագային կրնայ ստեղծել իր սեփական տարադրամը, ազգային դրամատունը, ելեւմտական փոխառութեան, հարկերու եւ այլազան ծառայութիւններու իր համակարգը՝ հիմնուած սեփականութեան տարբեր ձեւերու դրութեան վրայ:

9) Իր իսկ մէջ Ազգային Խորհուրդը կ'երաշխաւորէ խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւնը, օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւններու իրարմէ անջատ գոյութիւնը, արհեստակցական եւ մասնագիտական միութեան համակարգը, բազմակարծութիւնը եւ պետական պաշտօնեաներու ու պաշտպանական ուժերու ապաքաղաքական բնոյթը:

10) Ազգային Խորհուրդը կ'երաշխաւորէ կեանքի բոլոր ոլորտներուն մէջ արեւմտահայերէնի կիրառումը՝ որպէս պետական լեզու: Ազգային Խորհուրդը կը ստեղծէ իր ուրոյն կրթական համակարգը եւ գիտական ու մշակութային զարգացման դրութիւնը:

11) Ազգային Խորհուրդը 1894-էն 1923 գրաւման ենթարկուած իր տարածքին վրայ (Արեւմտեան Հայաստան, Հայրենիք) թուրքերուն կողմէ կատարուած Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին հասնելու պարտականութեան զօրավիզ է:

12) Ազգային Խորհուրդը զօրավիզ է տարագրեալներու սերունդներու վերահաստատումին զուգահեռ պէտք է վճարուի վնասուց յատուցում՝ ստեղծելով Միջազգային Հիմնադրամ՝ մեծ մասամբ Հայոց Ցեղասպանութեան մէջ պատասխանատու ճանջուած պետութիւններու արդեամբ:

13) Այս հռչակագիրը հիմք կը ծառայէ Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) Սահմանադրութեան մշակման, եւ, մինչեւ անոր ընդունումը, հիմք կը ծառայէ օրէնքներ ներմուծելու եւ գործող սահմանադրութեան յաւելումներ ընելու համար, ազգային իշխանութիւններու գործունէութեան համար եւ նոր օրէնսդրութեան մշակման համար:

Արեւմտեան Հայաստանի Հայոց Ազգային Խորհուրդ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ Հ Ո Չ Ա Կ Ա Գ Ի Ր Ը ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Փարիզ 20 յունուար 2007թ.

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովին մեջ.

Նկատի ունենալով հետևեալ դրոյթները.

- հազարամեակներ է վեր հայերու մեծամասնութիւնը ապրած է Արեւմտեան Հայաստան, իբրեւ այդ շրջանի բնիկ ժողովուրդ, ուր հիմնած է կայուն եւ բարգաւաճ պետութիւն մը եւ մշակութային առաջնակարգ արժէքներ ստեղծած.

Օսմանեան լուծին տակ հայերը մշտապէս ենթարկուած են հալածանքներու, կոտորածներու եւ բռնի տեղահանութիւններու, որոնց զագաթնակէտը, 1894-1896թթ., 1909 թթ., ջարդերէն ետք, 1915-1923թթ. ցեղասպանութիւնը եղաւ՝ պատճառ հանդիսանալով 2 միլիոն զոհերու: Հետեւաբար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու մնացորդը ցեղասպանութենէն փրկուելով, արմատախիլ եղած են իրենց պապեական հայրենիքէն եւ սփռուած են աշխարհի զանազան կողմերը.

Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին, 1918թ. փետրուար 2-ին ռուսական ոյժերը ազատագրած են Արեւմտեան Հայաստանը, եւ Հայ Ազգային Խորհուրդը դիմած է Ֆրանսայի՝ ճանչնալու Արեւմտեան Հայաստանի անկախութիւնը («Թրքահայաստան» կամ «Տաճկահայաստան» կոչուած) իսկ 1918թ. յունուար 13-ին Ռուսիա պաշտօնական հրամանագրով մը ընդունած է Արեւմտեան Հայաստանի («Թրքահայաստան» կամ «Տաճկահայաստան» կոչուած) անկախութիւնը, որով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները դրուեցան իրենց իսկ տնօրինութեան ներքոյ.

Սայքս-Փիքոթի համաձայնագիրը Կիլիկիոյ մէջ, ստորագրուած 1916թ. մայիս 9 եւ 16-ին, յանձնարարագիր մը շնորհեց Ֆրանսայի՝ Տիգրանակերտի (Տիարպէքիր), Խարբերդի եւ Ատանայի գաւառներու հայերու ինքնավարութիւնը թելարկելու, միեւնոյն ժամանակ համաձայնութեան գալով Հայ Ազգային Պատուիրակութեան ներկայացուցիչներուն հետ, որով կ'որոշուի Արեւելեան Լեզոնի մը (հետագային՝ Հայկական զօրագունը) ստեղծումը.

Ռուսական կայսրութեան կործանումէն ետք հայկական գերիշխանութիւնը վերահաստատուած է Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան մը կարգումով Արեւելեան Հայաստանի մէկ մասին վրայ: Բայց երկու կարճատեւ տարիներէ ետք Խորհրդային Ռուսիան եւ քեմալական թուրքերու բանակները յարձակում կը գործեն այդ երիտասարդ Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ: Նախիջեւանի, Կարսի, Ջալափիքի եւ Արցախի (Ղարաբաղ) հողերը յօշելէ ետք հայկական պզտիկ պետութիւն մը ստեղծուեցաւ, որ մաս կազմեց Խորհրդային Միութեան մինչեւ 1991թուականը.

սոյն կացութիւնը դարձանելու եւ իրենց խնդիրներու լուծման համար Արեւմտեան Հայաստանի ներկայացուցիչները երկու վեհաժողով կազմակերպած են Երեւանի մէջ 1917 եւ 1919 թուականներուն: Երկրորդ վեհաժողովին հաստատուած գործադիր մարմինը 12 երեսփոխաններ ընտրեց, որոնք հանդիսացան իբրեւ ներկայացուցիչներ

1920թ. օգոստոս 20-ի Սեւրի դաշնագիրը, ստորագրուած մէկ կողմէն Դաշնակից տէրութիւններու եւ միւս կողմէն Թուրքիոյ միջեւ, պահանջած է «բանակցող կողմերէն» ընդունիլ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահի իրաւարարութեան ենթարկել Կարին (Էրզրում), Տրապիզոն, Վան եւ Բիթլիս գաւառներու մէջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանագծին որոշման հարցը, ապա վաւերացնել զայն, ինչպէս եւ՝ մնացած կէտերը, զորս ճանապարհ կը հարթէին Հայաստանի՝ դէպի ծով ելք ունենալուն ու վերոյիշեալ սահմանները հատող թրքական հողամասերու ապառազմականացմանը».

այդ ժամանակներէն ի վեր Արեւմտեան Հայաստանի հայերը հետապնդած են արդարութեան իրենց հանգանակը աշխարհի մէջ՝ հետեւեալ իրողութիւններու հիման վրայ.

- Ազգային Վեհաժողովի եւ Ազգային Պատուիրակութեան գործունէութիւններու դադարումէն յետոյ, որ տեղի ունեցաւ 1919թ. փետրուարէն մինչեւ 1920թ. յուլիս ամիսը Փարիզի մէջ, Արեւմտեան Հայաստանի հայերը երբեք յաջողեցան կարգելու ըստ պաշտպան ընտրուած Ներկայացուցչութիւն մը, որ պաշտպանէ իրենց օրինական իրաւունքները.

աշխատանքներու տարրորշ յատկացումները եւ դերերու դասաւորումները հայ ժողովուրդի արեւմտեան եւ արեւելեան հատուածներու միջեւ, ինչպէս եւ անոնց ջանքերու համադասումը, կրնային նպաստել իրենց խնդիրներու լաւագոյն լուծմանը յանգեալուն.

Այսպիսով կոչ կ'ընենք.

Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ գործել իրենց սեփական Հայ Ազգային Խորհուրդի հովանաւորութեան ներքոյ, քանի որ միայն իրենք են, որ կրնան իրաւամբ առաջ տանիլ այդ գործունէութիւնը, զոր կը նպաստէ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Համագումար մը կազմելուն, որու պատուիրակները ընտրուած կ'ըլլան զանազան գաղթածախներու համայնքներէ: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենք են, որ սրբօրէն պէտք է արժէքաւորեն ինքնորոշման իրենց իրաւունքը եւ կազմեն իրաւական պետութիւն մը:

Հաստատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենց արժանիքներով եւ իրաւունքներով հաւասար են բոլոր միւս ժողովուրդներուն՝ ընդունելով բոլոր ժողովուրդներու տարբերութիւնները, ինքզինքնին այլ ձեւով գնահատելու եւ որպէս այդպիսին յարգուելու իրաւունքը,

Հաստատելով նաեւ, որ բոլոր ժողովուրդներն ալ կը նպաստեն քաղաքակրթութիւններու եւ մշակոյթներու այլազանութեանը եւ հարստութեանը, որ համայն մարդկութեան հարստութիւնը կը կազմեն,

Հաստատելով բացի այդ, որ այն վարդապետությունները, ըլլան անոնք քաղաքական, թե՛ գործնական, որոնք կոչ կ'ընեն կամ կը քարոզեն որեւէ ժողովուրդի կամ անհատի գերազանցությունը, հիմնուելով ազգային, ցեղային, կրօնական, ազգագրական, ցեղաբանական տարբերություններու վրայ, գիտական տեսանկյունէն կեղծ են, ցեղապաշտական են եւ իրաւաբանական գետնի վրայ՝ անարժէք, բարոյապէս դատապարտելի, իսկ ընկերային առումով անարդար են,

Վերահաստատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենց իրաւունքները կիրարկելու ընթացքին խտրականութեան ոչ մէկ դրսեւորման ենթակայ ըլլալու են,

Մտահոգ ըլլալով առ այն, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը գրկուեցան մարդու իրենց իրաւունքներէն եւ իրենց հիմնական ազատութենէն եւ այլ հետեւանքներու կարգին, ենթարկուած են ջարդերու, գաղթեցուած եւ սեփականագրկուած իրենց երկրէն, հողերէն եւ բնական պաշարներէն, որը արգելք հանդիսացած է, մասնաւոր, բարգաւաճման իրենց իրաւունքը կիրարկելու՝ իրենց իսկ կարիքներուն եւ շահերուն համապատասխան,

Ընդունելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներն ու առանձնայատկութիւնները յարգելու եւ յառաջացնելու ստիպողականութիւնը, մասնաւորապէս անոնց երկրի, հողերու եւ բնական պաշարներու իրաւունքները, զոր կը բխին անոնց քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կառոյցներէն եւ անոնց մշակոյթէն, անոնց հոգեւոր աւանդոյթներէն, անոնց պատմութենէն, ինչպէս նաեւ անոնց փիլիսոփայութենէն,

Միմեանց շնորհաւորելով այն իրողութեան համար, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կը կազմակերպուին բարելաւելու իրենց կացութիւնը քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ասպարէզներու մէջ՝ վերջ դնելով խտրականութեան բոլոր այն դրսեւորումներուն եւ ճնշումներուն, զորս կը պատճառուին անոնց ամենուրեք,

Համոզուած ըլլալով, որ իրենց եւ իրենց երկրին, հողերուն եւ բնական պաշարներուն վերաբերող ձեռնարկներու վրայ իսկողութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի հայերու կողմէ թոյլ կու տայ անոնց զօրացնելու իրենց կառոյցները, մշակոյթը, իրենց աւանդոյթները եւ զարգացնելու իրենց բարգաւաճումը իրենց փափաքներուն, տենչանքներուն եւ պահանջներուն համապատասխան,

Ընդունելով նաեւ, որ գիտելիքներու, մշակոյթներու եւ աւանդական արարողութիւններու հանդէպ յարգանքը կ'ամրապնդէ շրջապատը տեսականօրէն եւ արդարացի կերպով արժեքաւորելուն եւ անոր ճիշտ ղեկավարման,

Ընդգծելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու երկրի եւ հողերու ապառազմականացման անհրաժեշտութիւնը եւ այսպիսով խաղաղութեան, տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման, ինչպէս նաեւ աշխարհի ժողովուրդներու եւ ազգերու միջեւ հասկացողութեան ու բարեկամական յարաբերութեանց օժանդակման անհրաժեշտութիւնը,

Ընդունելով մասնաւորապէս ընտանիքներու եւ համայնքներու՝ իրենց զաւակներու կրթութեան, ուսման, դաստիարակութեան եւ բարօրութեան իրենց վերաբերող պատասխանատուութիւնը պահպանելու իրաւունքը,

Ընդունելով նաեւ, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին ազատօրէն սահմանելու իրենց յարաբե-

րութիւնները Պետութիւններու հետ՝ համակեցութեան, փոխադարձ շահերու եւ մեծ յարգանքի ոգով:

Նկատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Պետութիւններու միջեւ դաշնագրերը, համաձայնագրերը եւ այլ կարգադրութիւնները միջազգային մտահոգութեան եւ պատասխանատուութեան օրինական առարկայ են,

Ընդունելով, որ Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութիւնը, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային իրաւունքներու վերաբերեալ միջազգային հաշիմքը, նաեւ քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու վերաբերեալ միջազգային հաշիմքը կը հաստատեն իրենք զիրենք տնօրինելու՝ բոլոր ժողովուրդներու իրաւունքի արմատական կարեւորութիւնը, որու հիմամբ անոնք ազատօրէն կը սահմանեն իրենց քաղաքական կարգավիճակը՝ ազատօրէն ապահովելով իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացումը,

Նկատելով, որ ներկայ Հռչակագրին ոչ մէկ դրոյթ կարելի չէ վկայութեան բերել՝ ուրանալու համար որեւէ մէկ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը,

Յորդորելով Պետութիւնները՝ յարգելու եւ ի գործ դնելու միջազգային բոլոր, մասնաւորաբար, մարդու իրաւունքներու վերաբերեալ գործարքները, զորս կիրարկելի են Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն համար՝ գործակցելով պատկան ժողովուրդներու հետ,

Ընդգծելով, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կարեւոր դեր ունի եւ կը շարունակէ ունենալ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու յառաջխաղացման եւ պաշտպանութեան մէջ,

Համոզուած ըլլալով, որ սոյն Հռչակագիրը կարեւոր նոր հանգրուան մըն է Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները եւ ազատութիւնները ճանչնալու, այդ իրաւունքներու յառաջացման եւ պաշտպանութեան, ինչպէս եւ այս բնագաւառին մէջ Միացեալ Ազգերու կառոյցներու պատշաճ գործունէութեան զարգացման ճանապարհին,

Հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ

Բնիկ ժողովուրդներու վերաբերեալ Միացեալ Ազգերու Հռչակագիրը կիրարկելի՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար, որու բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

Բաղկացած 45 յօդուածներէ՝ 9 բնագաւառներու վերաբերող, որոնք են.

Առաջին մաս. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազատ ըլլալու իրաւունքը,

Երկրորդ մաս. Ազատ ապրելու իրաւունք՝ մարմնական եւ մտային ամբողջութեամբ եւ ապահովութեամբ,

Յորրորդ մաս. Լեզուի, մշակոյթի եւ աւանդոյթներու իրաւունք,

Չորրորդ մաս. Կրթութեան եւ դաստիարակութեան իրաւունք,

Հինգերորդ մաս. Չարգացման եւ ընկերային պաշտպանութեան իրաւունք,

Վեցերորդ մաս. Քաղաքացիական ապահովութեան, հողային եւ առողջապահական կանոնադրութեան իրաւունք,

Եօթներորդ մաս. Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունք,

Ութերորդ մաս. Միջազգային գործակցութեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու իրաւունք,

Իններորդ մաս. Անձի արժանապատուության իրաւունք,

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ (Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազատ ըլլալու իրաւունքը)

Յօդուած 1

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին լիովին եւ իրապէս վայելելու մարդու, ինչպէս եւ հիմնական ազատութեանց իրաւունքները, որոնք ընդունուած են Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութեան, նաեւ մարդու իրաւունքներու եւ անոնց վերաբերեալ միջազգային իրաւունքի համամարդկային Հռչակագրի կողմէն:

Յօդուած 2

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը՝ իբրեւ անհատ կամ ժողովուրդ, ազատ են իրենց արժանապատուեամբ եւ իրաւունքներով հաւասար, ինչպէս մնացած բոլոր մարդիկ եւ ժողովուրդները եւ պէտք չէ ենթակայ ըլլան աննպաստ խտրականութեան որեւէ մէկ ձեւին, մասնաւորաբար իրենց ծագման կամ ինքնութեան առնչութեամբ:

Յօդուած 3

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենց զիրենք տնօրինելու իրաւունքը ունին: Այս իրաւունքի շնորհիւ անոնք ազատօրէն կ'որոշեն իրենց քաղաքական կացութիւնը եւ ազատօրէն կ'ապահովեն իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացումը:

Յօդուած 4

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին հաստատուն պահելու, պահպանելու եւ զօրացնելու իրենց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային առանձնայատկութիւնները, ինչպէս եւ իրենց իրաւական համակարգը, պահպանելով պետութեան քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կեանքին լիովին մասնակցելու իրաւունքը, եթէ այդ է իրենց ընտրութիւնը:

Յօդուած 5

Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերը, որպէս անհատ, իրաւունք ունին ազգային պատկանելիութեան:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ (Ազատ ապրելու իրաւունք՝ մարմնական եւ մտային ամբողջութեամբ եւ ապահովութեամբ)

Յօդուած 6

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին իբրեւ ուրոյն ժողովուրդ ապրելու ազատ, խաղաղ եւ ապահով՝ իրենց պատմութեան եւ ցեղասպանութեան ճանաչումով, որուն ենթակայ եղած են 1894-1923թթ., եւ իրաւունք ունին լիովին պաշտպանուած ըլլալու որեւէ մէկ այլ ցեղասպանութեան կամ բռնութեան դրսեւորումներէ՝ ներառեալ մանուկներու առեւանգումը՝ անկախ այս կամ այն պատրուակներէ:

Անոնք, որպէս անհատ, կեանքի, մտային եւ մարմնական ամբողջութեան եւ ազատութեան ու անձնական ապահովութեան իրաւունքը ունին:

Յօդուած 7

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս անհատ եւ հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին պաշտպանուած ըլլալու ազգասպանութենէ, անոնց պատմութեան ժխտումէն եւ մշակութային ցեղասպանութենէ, մասնաւոր այնպիսի միջոցներով, որոնք վերականգնաւորման արգելքներ կը յարուցեն:

ա) ռեւէ արարք, որ նպատակ կամ ազդեցութիւն ունի անոնց զրկելու իրենց ամբողջութենէն որպէս ուրոյն ժողովուրդ կամ իրենց մշակութային արժէքներէ եւ կամ ազգային ինքնութենէ,

բ) ռեւէ արարք, որ նպատակ կամ արդիւնք ունի սեփականազրկելու անոնց իրենց երկրէն, իրենց հողերէն կամ իրենց բնական պաշարներէն,

գ) բնակչութեան տեղափոխութեան ռեւէ կերպ, որ նպատակ կամ արդիւնք ունի ոտնակոխելու, բռնադատելու, դրժելու կամ վերացնելու անոնց իրաւունքներէն որեւէ մէկը,

դ) ծուլման կամ այլ մշակոյթներու տարբեր կենսակերպերու համարկման ռեւէ ձեւ, զոր պարտադրուած է օրինական, վարչական կամ այլ միջոցներով,

ե) անոնց դէմ ուղղուած քարոզչութեան ռեւէ ձեւ:

Յօդուած 8

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս անհատ եւ հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին պահպանելու եւ զարգացնելու իրենց առանձնայատկութիւնները եւ ուրոյն ինքնութիւնը, ներառեալ իրենց բնիկ ըլլալու հանգամանքը եւ պահանջելու եւ որպէս այդպիսին ճանցուած ըլլալու իրաւունքը:

Յօդուած 9

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս անհատ եւ ժողովուրդ, իրաւունք ունին պատկանելու համայնքի կամ ազգի մը՝ անոնց լեզուին, աւանդոյթներուն, սովորոյթներուն եւ բարքերուն համաձայն: Ոչ մէկ աննպաստ երեւոյթ կրնայ արգելք հանդիսանալ այս իրաւունքի կիրարկման:

Յօդուած 10

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը չեն կրնար պարտադրաբար մեկնիլ իրենց երկրէն եւ հողերէն: Հոն անկարելի է վերաբնակեցում հաստատել, առանց պատկան ժողովուրդներու հաւանութեան՝ արտայայտուած ազատօրէն եւ պատճառի լիիրաւ գիտակցութեամբ, նաեւ արդար ու ճիշտ վնասահատուցման վրայ հիմնուած համաձայնութենէ ետք, ու, եթէ հնարաւոր է, ետդարձի կարելիութեամբ:

Յօդուած 11

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը մասնայատուկ պաշտպանութեան եւ ապահովութեան իրաւունք ունին զինեալ բախումներու ժամանակ:

Ստիպողական իրավիճակներու եւ զինեալ բախումներու ժամանակ Պետութիւնները պարտաւոր են յարգել քաղաքացիական բնակչութեան պաշտպանութեան վերաբերեալ միջազգային կանոնները, մասնաւորապէս, 1949թ. ժընեւի չորրորդ պայմանադրութիւնը ու պարտաւոր են ետ կենալ:

ա) իրենց զինեալ ուժերու մէջ զօրահաւաքէն՝ հակառակ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու կամքին, մասնաւորապէս, անոնց օգտագործումէն այլ ժողովուրդներու դէմ,

բ) մանուկներու զօրահաւաքէն իրենց զինեալ ուժերու մէջ, անկախ հանգամանքներէ,

գ) հարկադրելէն Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ լքելու իրենց երկիրը, հողերը եւ ապրուստի հնարաւորութիւնները եւ կամ վերահաստատուելու ռազմական նպատակներու համար յատուկ կեդրոններու մէջ,

դ) պարտադրելէն Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ աշխատիլ ռազմական նպատակներու համար խտրականութեան պայմաններու մէջ, ինչ ալ որ ըլլան անոնք:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ (Լեզուի, մշակոյթի եւ աւանդոյթներու իրաւունքներ)

Յօդուած 12

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ վերապրեցնելու իրենց մշակութային անդոյթները, սովորոյթները եւ բարքերը: Անոնք, մանաւանդ, իրաւունք ունին պահպանելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մշակութային անցեալ, ներկայ ու ապագայ հանդիսադրութիւնները, ինչպէս օրինակ, հնագիտական ու պատմական վայրերը, արհեստները, գծագրութիւններն ու նմոյշները, ծեսերը, արհեստագիտութիւնը, տեսողական արուեստները, թատերական արուեստը եւ գրականութիւնը: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ վերադարձնելու իրենց մշակութային, իմացական, մտաւոր, կրօնական եւ հոգեւոր հարստութիւնն ու արժէքները, զորս խլուած են անոնցմէ առանց իրենց ազատօրէն արտայայտուած հաւանութեան եւ պատճառի լիիրաւ գիտնակցութեան եւ կամ իրենց օրէնքներու, աւանդոյթներու եւ սովորոյթներու բռնադատմամբ:

Յօդուած 13

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին բացայայտելու, կիրառելու, յառաջացնելու եւ ուսուցանելու իրենց աւանդոյթները, սովորոյթները եւ կրօնական ու հոգեւոր ծեսերը. իրաւունք ունին պահելու, պահպանելու եւ պաշտպանելու իրենց կրօնական եւ մշակութային վայրերը եւ, յատկապէս, մուտք ունենալու այնտեղ. իրաւունք ունին գործածելու եւ տնօրինելու իրենց ծիսական իրերը. իրաւունքը ունին նաեւ հայրենիք վերադարձնելու մարդկային աճիւնները:

Պետութիւնները, գործակցելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն հետ, պէտք է հարկ եղած միջոցները ձեռնարկեն պարտադրելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար սրբազան վայրերը, ներառեալ եւ գերեզմանատեղիները, պաշտպանուած, յարգուած եւ պահպանուած ըլլան:

Յօդուած 14

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին վերակենդանացնելու, օգտագործելու, զարգացնելու եւ ապագայ սերունդներուն փոխանցելու իրենց պատմութիւնը, իրենց լեզուն, իրենց անգիր աւանդութիւնները, իրենց փիլիսոփայութիւնը, իրենց գրութեան ոճը եւ իրենց գրականութիւնը, ինչպէս եւ ընտրելու եւ կամ պահպանելու իրենց համայնքներու, բնակութեան վայրերու յատուկ անուանումները եւ անձնանունները:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներէն որեւէ մէկը վտանգուած ըլլալու պարագային, Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները պարտադիր միջոցները պէտք է ձեռնարկեն զայն պաշտպանելու, նաեւ պարտադրելու, որ շահախնդիր տարրերը կարենան հասկնալ քաղաքական, իրաւաբանական եւ վարչական ընթացակարգերու ծաւալումը ու ինքզինքնին հասկնալի դարձնել՝ հարկ եղած պարագային անոնց տրամադրելով թարգմանիչ մը կամ համապատասխան այլ ծառայութիւններ:

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ (Կրթութեան եւ ուսման իրաւունքներ)

Յօդուած 15

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու զաւակները իրաւունք ունին հասնելու հանրային ուսուցման բոլոր ձեւերուն եւ մակարդակներուն: Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերը նոյնպէս ունին այս իրաւունքը, ինչպէս եւ իրաւունքը ունին հաստատելու եւ քննելու իրենց դպրոցական սեփական հաստատութիւնները եւ համակարգերը, ուր պիտի ուսուցանուի իրենց սեփական լեզուով՝ ուսուցման եւ վարձեցման իրենց սեփական կերպերու համաձայն:

Իրենց համայնքներէ դուրս բնակող Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար ուսուցումը մատչելի պէտք է ըլլայ՝ համապատասխան իրենց սեփական մշակութին եւ իրենց սեփական լեզուով:

Պետութիւնները պիտի ջանան, որ այս նպատակի համար համապատասխան միջոցներ յատկացուին:

Յօդուած 16

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին ուսուցման եւ հանրային սպասարկման բոլոր այն ձեւերուն, որոնք ճշդութեամբ կ'արտացոլեն իրենց մշակութային, իրենց աւանդութիւններու, իրենց պատմութեան եւ իրենց ըղծանքներու վեհութիւնը եւ զանազանութիւնը:

Պետութիւնները, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու խորհրդակցութեամբ, հարկ եղած միջոցներու պիտի դիմեն նախապաշարումներն ու խտրականութիւնը ջլատելու, նպաստելու հաղորժողութեան ու հասկացողութեան եւ լավ յարաբերութիւններու հաստատման՝ բնիկ ժողովուրդներու եւ ընկերութեան բոլոր շրջանակներու միջեւ:

Յօդուած 17

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին հաստատելու տեղեկութիւններու իրենց սեփական միջոցները՝ իրենց լեզուով: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ հաւասարութեան սկզբունքով մուտք գործելու լրատուամիջոցներու բոլոր ձեւերու մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները հարկ եղած միջոցները պէտք է ձեռնարկեն ու պարտաւորեցնեն, որ հանրային տեղեկատուական միջոցները ճշգրտօրէն գաղափար տան Արեւմտեան Հայաստանի հայերու մշակութային այլազանութեան վերաբերեալ:

Յօդուած 18

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին լիովին վայելելու բոլոր իրաւունքները, զորս հաստատուած են աշխատանքային իրաւունքի առնչութեամբ թէ՛ միջազգային եւ թէ՛ ազգային մակարդակներով:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս անհատ, իրաւունք ունին պաշտպանուած ըլլալու աշխատանքային հանգամանքներու, աշխատանքի կամ վարձատրութեան խտրականութենէն:

ՄԱՍ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ (Բարգաւաճման եւ ընկերային պաշպանութեան, խնամակալութեան իրաւունքներ)

Յօդուած 19

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, եթէ կը կամենան, լիովին եւ ամէն մակարդակներով մասնակցելու այն որոշումներու ընդունման, որոնք կրնան ազդեցութիւն ունենալ իրենց իրաւունքներու, կենսաձեւի եւ իրենց ապագային վրայ՝ սեփական ընթացակարգերուն համապատասխան եւ իրենց իսկ կողմէ ընտրուած ներկայացուցիչներու միջնորդութեամբ: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ պահպանելու եւ զարգացնելու որոշումներ կայացնող իրենց սեփական հաստատութիւնները:

Յօդուած 20

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, ըստ իրենց կամքին, լիովին մասնակցելու իրենց վերաբերող օրէնսդրական եւ վարչական միջոցներու մշակման, որոնք կրնան իրենց վերաբերիլ՝ հետեւելով իրենց սահմանելիք ընթացակարգերուն:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն վերաբերող բոլոր միջոցներու ընդունումէն եւ կիրարկումէն առաջ Պետութիւնները պարտաւոր են ստանալ շահախնդիր ժողո-

վորդներու հաւանութիւնը, որ արտայայտուած ըլլալ ազատօրէն եւ պատճառի ամբողջ իմացութեամբ:

Յօդուած 21

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ զարգացնելու իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային համակարգերը, ամենայն ապահովութեամբ տէր ըլլալու եւ վայելելու իրենց ապրուստի եւ զարգացման սեփական միջոցները, ինչպէս եւ ազատօրէն անձնատուր ըլլալու իրենց տնտեսական, աւանդական եւ այլ գործունէութեանց: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որոնք զրկուեցան ապրուստի իրենց միջոցներէն, իրաւունք ունին ճիշդ եւ արդարացի վնասից հատուցման:

Յօդուած 22

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին յատուկ միջոցներու, որոնք ուղղուած ըլլան անմիջականօրէն, արդիւնաւէտ եւ շարունակական կերպով բարելաւելու իրենց տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը՝ ներառեալ աշխատանքի, ուսման եւ մասնագիտական պատշաճեցման, ինչպէս եւ բնակութեան, ապաքինման, առողջութեան եւ ընկերային ապահովութեան բնագաւառները:

Հարկ է մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրել տարեցնելու, կանանց, երիտասարդներու, մանուկներու եւ հաշմանդամներու իրաւունքներուն եւ մասնաւոր կարիքներուն:

Յօդուած 23

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու եւ մշակելու նախապատուութիւններ եւ ռազմավարութիւններ՝ իրենց զարգացման իրաւունքի կիրարկման համար: Մասնաւորաբար, անոնք իրաւունք ունին սահմանելու եւ մշակելու առողջութեան, բնակութեան եւ իրենց վերաբերող այլ տնտեսական ու ընկերային բոլոր ծրագիրները, եւ զանոնք, կարելոյն չափ վարելու իրենց սեփական հաստատութիւններու միջոցաւ:

Յօդուած 24

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին իրենց սեփական դեղագիրքերու եւ բուժական աւանդական գործադրութիւններու՝ ներառեալ դեղաբոյսերու, կենդանիներու եւ կենսական նշանակութեամբ հանքային միւթերու պաշտպանութեան իրաւունքը:

Անոնց համար մատչելի պէտք է ըլլան նաեւ բժշկական բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս եւ առողջական ու բուժական խնամքի սպասարկութիւնները:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ (Քաղաքացիական ապահովութեան, հողային կանոնադրութեան եւ առողջապահական իրաւունքներ)

Յօդուած 25

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ ամրապնդելու մասնայատուկ, հոգեւոր եւ միւսական այն կապերը, որ զանոնք կը միաւորեն իրենց երկրին, իրենց հողերուն, գետերու եւ առափնեայ ջրերուն եւ այլ աղբիւրներու հետ, որ ունին անոնք կամ որ կ'իրացնեն եւ կ'օգտագործեն աւանդաբար: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ այս առնչութեամբ պատասխանատուութիւն ստանձնելու ապագայ սերունդներու համար:

Յօդուած 26

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին տէր ըլլալու, արժեւորելու, յանձնաձեւելու եւ գործածելու իրենց երկիրը եւ հողերը, այսինքն իրենց շրջապատի ամբողջականութիւնը՝ ներառեալ հողերը, օդը, ջուրերը՝ գետերը եւ

աղբիւրները, բոյսերը եւ անասունները եւ այլ բնական պաշարները, զորս անոնք ունին եւ զորս կ'իրացնեն եւ կ'օգտագործեն աւանդաբար: Անոնք մանաւանդ իրաւունք ունին ամբողջովին ճանչնալու իրենց օրէնքները, ավադոյներն ու սովորոյթները, իրենց հողային կանոնադրութիւնը եւ իրենց բնական պաշարներու շահագործման եւ տնտեսման պատկան հաստատութիւնները, ինչպէս եւ իրաւունք ունին Պետութիւններու կողմէ ազդու պաշտպանողական միջոցներու՝ ընդդէմ նշեալ իրաւունքներու ռեւէ միջամտութեան, ձեռնփոխութեան եւ սահմանափակման կամ կիրարկման ռեւէ խոչընդոտի:

Յօդուած 27

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին վերատիրանալու իրենց երկրին, հողերուն եւ բնական պաշարներուն, զորս ունին եւ որ կ'իրացնեն կամ կը շահագործեն աւանդաբար եւ որ բռնագրաւուած, զաւթուած, գործածուած կամ աւերուած են՝ առանց անոնց ազատօրէն արտայայտուած հաւանութեան եւ պատճառի գիտակցութեան: Երբ անկարելի է այս, անոնք արդար եւ իրաւացի հատուցման իրաւունքը ունին: Բացի այն իրողութենէ, որ շահախնդիր ժողովուրդները ազատօրէն այլ որոշում կայացուցած են, վնասից հատուցումը պիտի ըլլայ երկրով, հողերով եւ բնական պաշարներով, որ համարժէք պիտի ըլլան իրենց որակի, տարածքներու եւ իրաւաբանական կանոններու տեսանկիւնէն:

Յօդուած 28

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու, վերականգնելու եւ պաշտպանելու իրենց շրջապատը իր ամբողջականութեամբ՝ իրենց երկրի, հողերու եւ բնական պաշարներու գործածման եւ մշակման կարողականութեամբ, ինչպէս նաեւ Պետութիւններու օժանդակութեան՝ այս առնչութեամբ միջազգային գործակցութեան ներդրումով: Այդ հողերու եւ տարածքներու վրայ կարելի չէ ռազմական գործունէութիւն իրականացնել առանց անոնց ազատօրէն արտայայտուած համաձայնութեան:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները պէտք է ջանան, որ վտանգաւոր ոչ մէկ միւթ պահուի կամ թափուի Արեւմտեան Հայաստանի հողերու վրայ:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները նաեւ պէտք է ձեռնամուխ ըլլան այնպիսի միջոցներու կիրառման, որ կը պարտադրեն ապահովելու հսկողութեան, կանխարգիլման եւ բժշկական խնամքի ծրագրեր այս միւթերէ վնասուած Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար, զորս մտածուած ու գործադրուած են իրենց իսկ կողմէ:

Յօդուած 29

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին մշակութային եւ մտաւոր հարստութեան լիաձեռն սեփականութեան ճանաչման, ինչպէս եւ իրաւունք ունին ապահովագրելու եւ պաշտպանելու զանոնք:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին մասնայատուկ միջոցներ ստանալու, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ հսկել, զարգացնել եւ պաշտպանել իրենց գիտութիւնը, արիեստագիտութիւնը եւ իրենց մշակոյթի արտայայտութիւնները՝ ներառեալ իրենց մարդկային ներուժն ու ժառանգական այլ կարողութիւնները, իրենց սերմերը, իրենց դեղագիրքը, իրենց բուսականութեան եւ կենդանական աշխարհի յատկութիւնները ճանչնալը, իրենց անգիր աւանդութիւնները, իրենց գրականութիւնը, իրենց գծագրութիւնները եւ տիպարները, իրենց տեսողական արուեստները եւ իրենց թատերարուեստը:

Յօդուած 30

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու նախապատուութիւններ եւ մշակելու ռազմավարութիւններ՝ արժեւորելու համար իրենց երկիրը, հողերը եւ այլ բնական պաշարները: Անոնք, մանաւանդ, իրաւունքը ունին պահանջելու, որ Պետութիւնները ընդառաջ երթան իրենց հաւանութեամբ՝ արտայայտուած ազատօրէն եւ պատճառի լիիրաւ գիտակցութեամբ, նախքան վաւերացուիլը բոլոր այն ծրագրերուն, որոնք կրնան ազդեցութիւն ունենալ իրենց երկրի, հողերու եւ այլ բնական պաշարներու վրայ, մանաւանդ անոնք, որոնք կը վերաբերին հանքանիւթերու, ջուրի պաշարներու կամ բոլոր այլ պաշարներու արժեւորման, օգտագործման եւ շահագործման: Արեւմտեան Հայաստանի շահախնդիր հայերու համաձայնութեամբ անոնց պիտի յատկացուի վնասից պատշաճ եւ արդարացի հատուցում՝ մեղմելու համար նման գործունէութիւններու եւ միջոցներու աղետալի հետեւանքները բնապահպանական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային կամ հոգեւոր մակարդակի վրայ:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ (Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներ)

Յօդուած 31

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենք զիրենք տնօրինելու իրենց իրաւունքի մասնայատուկ կիրարկութեամբ իրաւունք ունին ինքնիշխան ըլլալու եւ իրենք զիրենք կառավարելու այն հարցերու առնչութեամբ, որոնք կը վերաբերին իրենց ներքին եւ տեղական գործառնութեանց, եւ, մանաւանդ, մշակոյթին, կրօնքին, կրթութեան, տեղեկատւութեան, հաղորդամիջոցներուն, առողջութեան, բնակելուն, աշխատանքին, ընկերային ապահովութեան, տնտեսական գործունէութեան, հողերու եւ բնական պաշարներու վարման, շրջապատին եւ այլն, օտար անձանց մուտքին իրենց երկիր, ինչպէս նաեւ այս ինքնիշխան գործունէութիւններու նիւթական ապահովման:

Յօդուած 32

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, որպէս հաւաքականութիւն, ընտրելու իրենց սեփական քաղաքացիութիւնը ըստ իրենց սովորոյթներու եւ ականդորներու: Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւնը ռեւէ կերպ ազդեցութիւն չի ունենար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու այն իրաւունքին վրայ, որու համաձայն անոնք, որպէս անհատ, կրնան ընդունիլ իրենց բնական երկրին քաղաքացիութիւնը:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու իրենց հաստատութիւններու կառոյցները եւ ընտրելու իրենց անդամները՝ իրենց սեփական ընթացակարգերու համապատասխան:

Յօդուած 33

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին յառաջացնելու, զարգացնելու եւ պահպանելու իրենց օրէնսդրական կառոյցները, ինչպէս նաեւ սեփական սովորոյթները, ականդորները, իրաւաբանական ընթացակարգերն ու կիրառութիւնները, մարդու իրաւունքներու բնագաւառին մէջ միջազգայնօրէն ընդունուած չափանիշներու համաձայն:

Յօդուած 34

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, որպէս հաւաքականութիւն, սահմանելու անհատներու պատասխանատւութիւնները իրենց համայնքներու նկատմամբ:

Յօդուած 35

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, մասնաւորապէս անոնք, որոնք բաժնուած են միջազգային սահմաններով, իրաւունք ունին այդ սահմաններու ընդմէջէն հաղորդակցութիւններ, յարաբերութիւններ եւ գործակցութեան կապեր հաստատելու եւ զարգացնելու այլ ժողովուրդներու հետ, մասնաւորապէս հոգեւոր, մշակութային, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային բնագաւառներու մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները հարկադրուած են միջոցներ ձեռնարկելու, որոնք կը պարտաւորեցնեն երաշխաւորել այս իրաւունքի կիրարկումը եւ գործածումը:

Յօդուած 36

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահանջելու, որ դաշնագրերը, ի մասնաւորի, 1920թ. օգոստոս 20-ին ստորագրուած Սեւրի դաշնագիրը, համաձայնագրերը, մասնաւորապէս 1916թ. Կիլիկիոյ ազատագրման վերաբերեալ համաձայնագրերը, եւ Պետութիւններու կամ անոնց յաջորդներու հետ կնքուած կառուցողական միւս կարգադրութիւնները ճանաչում գտնան, յարգուին, ընդունուին ու կիրառուին Պետութիւններու կողմէ ըստ իրենց էութեան եւ սկզբնական նպատակի: Այն անհամաձայնութիւնները, զորս տարբեր կերպ չեն լուծուիր, հարկ է վստահիլ միջազգային պատկան դատական մարմիններու՝ ընտրուած շահախնդիր բոլոր կողմերու ընդհանուր համաձայնութեամբ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՄԱՍ (Միջազգային գործակցութեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու իրաւունքներ)

Յօդուած 37

Պետութիւնները, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու հետ խորհրդակցելով՝ պարտաւոր են անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկելու սոյն Հռչակագրի կարգադրութիւններու լիակատար գործադրման համար: Այն իրաւունքները, որոնք հաստատուած են անոր մէջ, պէտք է որդեգրուին եւ ներմուծուին իրենց ներքին օրէնսդրութեան մէջ այնպէս, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կարենան շօշափելիօրէն ծառայեցնել իրենց շահերուն:

Յօդուած 38

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին նիւթական եւ արհեստագիտական համարժեք օժանդակութիւն ստանալու Պետութիւններու կողմէ որպէս միջազգային գործակցութիւն՝ ազատօրէն հետապնդելու համար իրենց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային եւ հոգեւոր զարգացումը, ինչպէս նաեւ վայելելու սոյն Հռչակագրով ճանցուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները:

Յօդուած 39

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին դիմելու փոխադարձաբար ընդունելի եւ արդարացի ընթացակարգերու՝ կարգադրելու համար հակառակութիւնները, վէճերն ու բախումները Պետութիւններու հետ եւ ստանալու անյապաղ որոշումներ տուեալ խնդիրներու վերաբերեալ: Անոնք հաւասարապէս իրաւունք ունին գործօն միջոցներու՝ իրենց անհատական եւ հաւաքական իրաւունքներու բոլոր օրինազանցութեանց համար: Բոլոր որոշումները պէտք է նկատի ունենան խնդրոյ առարկայ ժողովուրդներու սովորոյթները, ականդորները, իրաւաբանական կանոններն ու դրոյթները:

Յօդուած 40

Միացեալ Ազգերու համակարգի յատկորոշ մարմիններն ու հաստատութիւնները եւ միջպետական այլ կազմակերպութիւնները պարտաւոր են նպաստելու լիակատար

կերպով ի գործ դնելու սոյն Հռչակագրին կարգադրութիւնները՝ ի մասնաւորի, մէկտեղելով դրամական գործակցութիւնը եւ արհեստագիտական օգնութիւնը: Պէտք է միջոցներ ի գործ դրուին՝ ապահովելու համար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու վերաբերող հարցերուն իրենց մասնակցութիւնը:

Յօդուած 41

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կողմէ հարկ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկուին՝ ապահովելու համար սոյն Հռչակագրին կիրարկութիւնը, մասնաւորապէս ստեղծելով այս բնագաւառին մէջ իւրայատուկ կարողութիւններ ստանձնած բարձր մակարդակի մարմին մը՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ուղղակի մասնակցութեամբ: Միացեալ Ազգերու բոլոր կառոյցները պէտք է նպաստեն ներկայ Հռչակագիրը յարգելուն եւ անոր լիակատար կիրարկութեան:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ (Անհատի արժանապատուութեան իրաւունք)

Յօդուած 42

Ներկայ Հռչակագրին մէջ ճանչուած իրաւունքները կը կազմեն Արեւմտեան Հայաստանի հայերու վերապրման, արժանապատուութեա եւ բարօրութեան համար անհրաժեշտ նուազագոյն սկզբունքները:

Յօդուած 43

Ներկայ Հռչակագրին մէջ ճանչուած բոլոր իրաւունքներ ու ազատութիւնները համանման պերպով երաշխաւորուած են Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերու՝ թէ այն

մարդկանց եւ թէ կանանց համար:

Յօդուած 44

Ներկայ Հռչակագրին ոչ մէկ կարգադրութիւն կարելի չէ մեկնաբանել որպէս առիթ կամ հետեւանք՝ նուազեցնելու կամ քնքշելու այն իրաւունքները, զորս Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կրնան արդեն ունենալ կամ ընդունակ են ձեռք ձգելու:

Յօդուած 45

Ներկայ Հռչակագրին ոչ մէկ կարգադրութիւն իրաւունք չ'ընձեռնէ որեւէ Պետութեան խումբի կամ անհատի՝ Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութեան ներհակ գործունէութիւն եւ կամ արարք մը իրականացնելու:

Ա.Ա.

ԿՈՉ ՈՒՂՂՈՒՄԾ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ
Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը

Նպատակ ունի պաշտպանել եւ վերականգնել հայութեան բոլոր բնական, ներպետական ու միջազգային, հիմնական ու հիմնարար, ինչպէս նաեւ անբեկանելի ու անժամանցելի իրավունքներն իր սեփականութիւնն ու ժառանգութիւնը հանդիսացող Հայրենիքի՝ Հայկական լեռնաշխարհի նկատմամբ:

Ըստ այդմ, նկատի ունենալով, որ այս ճանապարհին մեր հակառակորդներու կողմէ հնարավոր են տարատեսակ սադրանքներ ու դավեր նուիրեալ ու հայրենասէր ուժերու նկատմամբ,

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Վտարանդի Կառավարութիւնը կոչով կը դիմէ հայութեան անխտիր բոլոր խավերուն, հայութեան բոլոր ազգային, հասարակական - քաղաքական կառոյցներուն սատար կանգնելու Հայոց հիմնարար իրավունքներու համար ճամփա ելած գործընթացին՝ հնարավոր ու անհնարին, հայտնի ու անհայտ բոլոր միջոցներով եւ, ի հարկին, համարժեք արձագանքելու ու հավասարաչափ պատասխանելու իրավական - քաղաքական այս գործընթացին նկատմամբ մեր հակառակորդներու կողմէ ձեռնարկուած բոլոր տեսակի սադրանքներուն ու դավերուն:

Մենք կը հավատանք, որ մեր գործն արդար է եւ հաղթանակը մերն է լինելու:

08.06.2011 թ.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդի
Նախագահ ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐԱՅԱՍԵԱՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան
Վարչապետ ՏԻԳՐԱՆ ՓԱՇԱԲԵՋԵԱՆ

սեփականությունն են:

բ) Արեւմտեան Հայաստանի հարստութեան տիրապետման, օգտագործման եւ տնօրինման կարգը կ'որոշուի Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան օրէնքներով:

գ) Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ նաեւ ունի ազգային հարստութիւն, որոնց կարգին ոսկիի պաշարներու, արծաթի եւ արտար- ժոյթի հիմնադրամներու մասնաբաժնի իրաւունք:

2. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը իր տի- րապետութեան տակ գտնուելիք ամբողջ տարածքին վրայ ապահովելու է խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւն, օրէնսդրական, դատական եւ գործադիր իշխանութիւններու իրաւահաւասարութիւն, ինչպէս նաեւ՝ Արեւմտեան Հայաս- տանի տարածքի վրայ տեղակայուելիք իրաւապահ մար- միններու եւ զինեալ ոյժերու ապաքաղաքականացում:

3. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը կը հռչա- կէ հայերենը որպէս պետական լեզու, ընդունելով արեւմ- տահայերէնի և արևելահայերէնի համագործ օգտագործումը, կառավարութեան պաշտօնական գրագրութեան լեզուն կը յայտարարէ արևմտահայերենը: Կառավարութիւնը կը

ստեղծէ կրթական, գիտական եւ մշակութային սեփական համակարգ:

4. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը կը սա- տարէ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ կատարու- ած ցեղասպանութեան ճանաչման գործին՝ համաձայն Հայ Ազգային Խորհուրդի յայտարարութեան:

5. Սոյն Հռչակագիրը հիմք կը ծառայէ Ազգային Խոր- հուրդի համար՝ ժամանակաւորապէս նշանակելու եւ հաս- տատելու Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան լիա- զօր ներկայացուցիչ մը միջազգային կառույցներու մէջ՝ որոշում կայացնելու իրաւունքով:

Ուստի, կոչ կ'ընենք ձեզ, հայեր, Արեւմտեան Հայաստա- նի, Հայաստանի Հանրապետութեան, Արցախի, Ջաւախքի, եւ թէ՛ աշխարհով մէկ սփռուած, մասնակցիլ կառավարութե- ան գործունէութեանը՝ ձեր գիտելիքներով, փորձառութիւն- ներով եւ մասնագիտութիւններով:

**Արեւմտեան Հայաստանի
Հայերու Ազգային Խորհուրդ**

ՈՐՈՇՈՒՄ

թիւ 1/2011 - 29.03.2011 թ.

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

«ԳԷՉՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՉԱՆՑ ԻՐԱՌՈՒՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՐՏԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

**ՍԱՄԻՆ ՑԱՄԱՐԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱՉՍԻ ԺԱՄԱՆԱԿ» ՀԱՄԿԱ, 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1907 Թ.
ՊԱՅՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ (Convention V) ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԲ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ**

- ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ -

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿԱՆ, ՉԻՆՈՒԱԾ, ԳՐԱԿԱՆ ԳԷՉՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ն Ա Ս Ա Բ Ա Ն

Նկատի առնելով մարդկութեան եւ հայութեան կրած մարդկային, հոգեւոր, մշակութային, նիւթական եւ տարած- քային կորուստները Առաջին եւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներու ժամանակ,

Հաշուի առնելով այն ճշմարտութիւնը, որ մարդկու- քիւնն այսօր կը գտնուի հոգեւոր-մշակութային, բարոյա- հոգեբանական եւ տնտեսա-քաղաքական խոր ճգնաժամի մէջ, որոնք կ'սպառնան քաղաքակրթութիւններու բախման եւ Երրորդ համաշխարհային պատերազմի հրահրման,

Նկատի ունենալով «Զեզոք պետութիւններու եւ ան- ծանց իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ» Հաակա, 18 հոկ- տեմբեր 1907 թ. Պայմանադրութիւնը (Convention V), որ- պէս մարդկութեան եւ հայութեան իրաւական ուղիղ ճանա- պարհ՝ խուսափելու համար ազգամիջեան եւ միջկրօնա- կան բախումներէ, նաեւ հակամարտութիւններէ եւ պա- տերազմներէ,

Հաշուի առնելով այն փաստը, որ Արեւմտեան Հայաս- տանի պետականութեան բացակայութիւնը ծաւալապաշ- տական քաղաքականութեան պատճառաւ Արեւմտեան Հայաստանի հայութեանը իրաւականօրէն գրկեց նոյ- նինքն՝ «Զեզոք պետութիւններու եւ անծանց իրաւունքնե- րու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատե- րազմի ժամանակ» Հաակա, 18 հոկտեմբեր 1907 թ. Պայ- մանադրութեան (Convention V) մաս կազմելու հնարաւո- րութենէն, ինչպէս նաեւ՝ համապարփակ ինքնապաշտպա- նութիւն կազմակերպելու իր բնական իրաւունքէն, որով Հայկական պետականութիւնը, իբրեւ անկախ իշխանու- քիւն, եթէ գոյութիւն ունենար՝ անպայմանօրէն պիտի օգ-

տուրէ «Զեզոք պետութիւններու եւ անծանց իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազ- մի ժամանակ»՝ Հաակա, 18 հոկտեմբեր 1907 թ. Պայմա- նադրութեան (Convention V) դրոյթներէն, նաեւ խաղաղու- թեան առաջին պայմանագրէն՝ 1899 թ.:

Անհրաժեշտ համարելով ընդգծելու այն փաստը, որ յա- տուկ վերջիշեցման ու զնահատման արժանի է, երբ 1915 թ. մայիս 24-ին Երրեակ Համաձայնութեան տէրութիւնները՝ Մեծ Բրիտանեան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը, առաջինը հանդէս եկան Օսմանեան կառավարութեան կողմէ հայերու բնաջնջման քաղաքականութեան դէմ համատեղ մէկ յայ- տարարութեամբ, որով Օսմանեան կառավարութեան կող- մէ հայերու նկատմամբ ի գործ դրուած բռնութիւնները որակեցին իբրեւ «Թուրքիոյ նոր ոճիրը ընդդէմ մարդկու- թեան եւ քաղաքակրթութեան» (1):

Հիմնուելով պատմական այն փաստի վրայ, որ Հայկա- կան Կիլիկիան անկախութիւն հռչակեց 1920 թ. օգոստոս 4-ին, բայց Ֆրանսա, շրջանցելով 1915 թ. հոկտեմբեր 27- ին Հայկական Կիլիկիոյ ինքնավարութեան վերաբերեալ համաձայնութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի ներկայացուցիչ Պօղոս Նուպար Փաշայի եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան արեւե- լեան բաժնի պետ Ֆրանսուա ճորճ-Փիքօդի միջեւ, զինա- թափեց ու լքեց Կիլիկիոյ հայերը, որու հետեւանքով Կի- լիկիոյ անկախութիւնը չգոյատեւեց (2):

Այս տարին այն ժամանակաշրջանն էր, երբ, յենուելով միջազգային ընդունուած չափանիշներու վրայ, Օսմանե- ան կայսրութիւնը անդամայատուեցաւ, եւ որու հիման վրայ ստեղծուեցան նոր, անկախ արաբական պետութիւն- ներ:

Հիմնուելով նաեւ այն իրողութեան վրայ, որ 1918 - 1920 թթ. Հայկական Աշխարհի ազատագրական պայքար մղող նահանգները՝ Նախիջեւան, Ջանգեզուր, Արցախ, Ջաւախք եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ոտնձգութիւններու ենթակայ դարձան թուրքական եւ ազրայեճանական զինեալ ոյժերու կողմէ,

եւ այն հանգամանքը, որ մինչ 1920 թ. Հայաստանի Հանրապետութիւնը անդամակցութեան խնդրանքով Ազգերու Լիկայի ուղղած դիմումի պատասխանը կ'սպասէր, Քենալական Թուրքիա նոր յարձակման կ'ենթարկէր Հայաստանն ու հայութիւնը՝ տապալելու համար Սեւրի Դաշնագրի դրոյթներու եւ ԱՄՆ 28-րդ նախագահ Ուուտրո Ուիլսոնի Իրաւարար Վճռի իրագործումը Հայաստանում,

Ինչպէս նաեւ պատմական այլ իրադարձութիւններ, որոնք տասնամեակներ շարունակ արգելափակեցին հայ ժողովուրդի ազատ, ինքնիշխան զարգանալու եւ յառաջընթացի իրաւունքը իր իսկ տարածքներուն վրայ՝ իբրեւ բնիկ ժողովուրդ: Եւ վերջապէս, ՄԱԿ-ի հռչակած միջազգային սկզբունքներու եւ չափանիշներու համաձայն, վերահաստատելով մեր յանձնառութիւնը հակամարտութիւններու խաղաղ կարգաւորման սկզբունքին՝ նպաստելու համար տարածաշրջանային խաղաղութեանն ու անվտանգութեանը, ապահովելու համար ժողովուրդներու ազատ զարգացման եւ յառաջընթացի իրաւունքը,

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը տոյն որոշմամբ կը յայտարարէ՝

1. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Զեզոքութիւնը բռնագրաւուած Երկրամասի՝ Արեւմտեան Հայաստանի տը իւրէ (de jure) եւ տը ֆաքթօ (de facto) տարածքներու վրայ, նկատի ունենալով առաջին հերթին՝

ա) ինչպէս Հայաստան - Թուրքիա սահմանագատումը՝ համաձայն ԱՄՆ 28-րդ նախագահ Ուուտրո Ուիլսոնի Իրաւարար Վճռի, 22 նոյեմբեր 1920 թ. (3),

բ) այնպէս էլ պատմական Հայաստանի, այդ թվում՝ Արեւմտյան Հայաստանի եւ Հայկական Կիլիկիոյ, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի «Գաղութային երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն անյապաղ անկախութիւն տրամադրելու մասին» Հռչակագրի, 14 դեկտեմբեր 1960 թ.,

գ) եւ վերջապէս, Արեւմտյան Հայաստանի նկատմամբ, որպէս բնիկ ժողովուրդ, Արեւմտյան Հայաստանի Հայերի ունեցած՝ պատմական, ծագումնաբանական, մշակութային, քաղաքակրթական, պետականաստեղծ ամփստելի, անքեկանելի եւ անժամանցելի իրաւունքները՝ համաձայն ՄԱԿ-ի «Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին» Հռչակագրի, 13 սեպտեմբեր 2007 թ.:

2. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Մշտական, Զինուած, Դրական Զեզոքութեան Յայտարարութիւնը կը տարածուի, թէ՛ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստացած եւ թէ՛ տակաւին չստացած բոլոր հայերու վրայ՝ հիմք ընդունելով այն փաստը, որ անոնք սփիւռքահայեր չեն, ինչպէս կը ներկայացուին մինչեւ օրս, այլ Հայոց ցեղասպանութեան եւ բռնագաղթի հետեւանքով աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած Արեւմտեան Հայաստանի Հայեր:

3. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, ժամանակակից աշխարհի մէջ տեղի ունեցող նախայարձակ պատերազմներու, յեղաշրջումներու, ազգամիջեան եւ միջկրօնական ընդհարումներու, նաեւ այսպէս կոչուած քաղաքակրթութիւններու բախման, եւ անոնցմէ բխող բռնութիւններուն, կոտորածներուն եւ ցեղասպանութիւններուն, առաւել, հրահրուած կամ ուղղորդուած քառսային վիճակներուն չնասնակցելու իրաւունք ունի, համաձայն՝ «Զեզոք պետութիւններու եւ անձանց իրավունքներու եւ պարտավորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝

Հասկա, 18 հոկտեմբեր 1907 թ. Պայմանադրութեան (Convention V):

4. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, յաջորդական բռնութիւններէ, յարձակումներէ, բռնագաղթերէ ու կոտորածներէ պաշտպանուելու, ինչպէս նաեւ իր բնակութեան երկիրը արտաքին յարձակումներէ պաշտպանելու իրաւունք ունի, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրութեան 51-րդ յօդուածի, որ կը շեշտէ՝ «Անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը»:

5. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, իր բնակութեան երկրի կողմէ այլ երկրի նկատմամբ իրականացուած յարձակման ու ներքաղաքական բախումներուն, նաեւ քաղաքացիական կռիւներուն չնասնակցելու իրաւունք ունի, համաձայն՝ «Զեզոք պետութիւններու եւ անձանց իրավունքներու եւ պարտավորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հասկա, 18 հոկտեմբեր 1907 թ. Պայմանադրութեան (Convention V): Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու խաղաղ ու անվտանգ ապրելու եւ զարգանալու օրինակ ունինք Լիբանանի հայ համայնքի քաղաքական առաջատար ուժերու միացեալ յայտարարութիւնը՝ 1975-1990 թթ. տեղի ունեցած ներքաղաքական ճգնաժամի յաղթահարման խնդրով, որ բնորոշուեցաւ իբրեւ «Լիբանանի հայութեան դրական չեզոքութիւն»:

6. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, բոլոր այն դէպքերուն, երբ հարկադրուած են պաշտպանելու իրենց Մշտական, Զինուած, Դրական Զեզոքութիւնը՝ կը կազմակերպեն հասարակական կարգի եւ համայնքի անվտանգութեան, պաշտպանութեան եւ տարածքային ապահովութեան զինուած ոյժեր, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրութեան 51-րդ յօդուածի, որ կը շեշտէ՝ «Անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը»:

7. Ինչպէս Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, նոյնպէս Հայոց Հայրենիքէն տարբեր ժամանակաշրջաններուն, տարբեր պատճառներով բռնագաղթուած ու տարագրուած հայութիւնը՝ բարոյական, պատմական, քաղաքակրթական, քաղաքական եւ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներն ունին կիրարկելու Մշտական, Զինուած, Դրական Զեզոքութեան քաղաքականութիւնը, այն պատճառով, որ մինչեւ օրս Ազգերու Լիկան, ապա ՄԱԿ-ը ու Միջազգային ընկերակցութիւնը պատշաճ մակարդակով չեն պաշտպանած Հայաստանի ու հայութեան բնական, մշտական եւ անօտարելի իրաւունքները:

8. Այս առումով դատապարտելի են Ազգերու Լիկայի եւ ՄԱԿ-ի փաստաթուղթերու պարունակած անընդունելի այն դրոյթները, որոնք տեղ գտած են առաջինի ստեղծած Միջկառավարական Խորհրդակցական Կոմիտէի որոշման մէջ՝ «Հայ փախստականներու հարցերու եւ լքած գոյքի մասին» (2 օգոստոս 1929 թ.) եւ երկրորդի՝ «Միջազգային մարդասիրական իրաւունքի լուրջ խախտումներու եւ միջազգային իրաւունքի կոպիտ խախտումներու գոհ դարձած անձանց իրաւական պաշտպանութեան եւ փոխհատուցման հիմնական սկզբունքներու եւ ուղեցոյցներու մասին» որոշման մէջ (թիւ 60/147 - 16 դեկտեմբեր 2005 թ.):

9. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերը, այսինքն՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը քաղաքական քաշկռտութիւններու եւ չարաշահութիւններու դաշտէն դուրս գալու եւ իր ազգային հիմնախնդիրներն իրաւական մէկ հարթութիւն տեղափոխելու իրաւունք ունի:

10. Աշխարհով մէկ սփռուած 10 միլիոն հայերը կարողութիւն ունին մեծամասնութիւն ապահովել եւ անվտանգութիւն հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, հետեւաբար իրաւասու են եւ անհրաժեշտութիւն կը դառնայ Ուիլսոնեան Իրաւարար Վճռի տը ֆաքթօ (de facto) կիրարկումը:

11. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը

Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան կը յանձնարարէ՝ այսուհետեւ իր օրէնսդրական, իրաւական, հայեցակարգային, կառուցութեան եւ կազմակերպական գործունեութեան մէջ առաջնորդուիլ «Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չեզոքութեան քաղաքականութեան իրաւական քաղաքական սկզբունքներու համաձայն, ըստ որում՝ «Արեւմտեան Հայաստանը Մշտական, Զինուած, Դրական եւ Անկախ, Ինքնիշխան Ժողովրդավար Պետութիւն է»:

12. «Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չեզոքութեան Մասին» Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Յայտարարութիւնը տը իւրէ (de jure) ուժի մէջ կը մտնէ յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, իսկ տը ֆաքթօ (de facto)՝ Յայտարարութեան մասին աքտը Հոլլանտայի կառավարութեանը յանձնելէ 60 օր յետոյ, համաձայն՝ «Չեզոք պետություններու եւ անձանց իրավունքներու եւ պարտավորություններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հաակա, 18 հոկտեմբեր 1907 թ. Պայմանադրութեան (Convention V):

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ

Այլ լեզուներու թարգմանութեանց պարագային բնագիր կը համարուի փաստաթուղթի հայերէնը:

Ծանօթագրութիւն

1. Stéu, Le premier communiqué turc. Agence Télégraphique Wolff. Constantinople, le 4 juin 1915, L'Agence Havas avait publié, le 24 mai, la déclaration suivante, après une entente préalable entre les Gouvernements de France, de Grande-Bretagne et de Russie: “Depuis un mois environ, les populations turque et kurde de l'Arménie procède, de connivence et souvent avec l'appui des autorités ottomanes, à des massacres des Arméniens. De tels massacres ont eu lieu vers la mi- d'avril (nouveau style) à Erzeroum, Terdjian, Eghine, Akn, Bitlis, Mouch, Sassoun, Zeitoun et dans toute la Cilicie; Les habitants d'une centaine de villages aux environs de Van ont été tous assassinés; dans la ville même, le quartier arménien est assiégé par les Kurdes. En même temps, à Constantinople, le Gouvernement ottoman sévit contre la population arménienne inoffensive. En présence de ces nouveaux crimes de la Turquie contre l'humanité et la civilisation, les Gouvernements alliés font savoir publiquement à la Sublime Porte qu'ils tiendront personnellement responsables des dits crimes tous les membres du

Gouvernement ottoman ainsi que ceux de ses agents qui se trouveraient impliqués dans de pareils massacres.”

«Գրեթէ մէկ ամիս է ի վեր, Հայաստանի թիւրք եւ քիւրտ բնակիչները օսմանեան հեղինակութիւններու թոյլատուութեամբ ու յաճախ անոնց նեցուկը ունենալով ջարդեր կը գործադրեն Հայերու դէմ: Նման ջարդեր տեղի ունեցան ապրիլի կեսին Էրզրումի մէջ (Կարին), Թերջան, Եղինէ, Պիթլիս, Մուշ, Սասուն, Ջէթուն եւ ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ: Վանի շրջակայ գրեթէ հարիւր գիւղերու հայերը բոլորն ալ սպաննուեցան եւ Վանի հայկական թաղամասը շրջապատուած էր քիւրտերու կողմէ: Միեւնոյն ժամանակ օսմանեան Կառավարութիւնը չարչրկեցին Կոստանդնուպոլսոյ անպաշտպան հայ բնակչութիւնը: Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ գործուած Թուրքիոյ այս նոր ոճիւններու հանդէպ դաշնակից Կառավարութիւնները հանրապէս կը ծանօթացնեն Մեծ Դռան որ թուրք Կառավարութեան բոլոր անդամները անհատապէս պատասխանատու պիտի համարեն, ինչպէս նաեւ բոլոր այն պաշտօնեաները որոնք մասնակից դարձան այս ջարդերուն»:

2. La Correspondance d'Orient, Revue économique, politique et littéraire, Le 30 janvier 1920, Le Suprême reconnaît la Cilicie comme Etat Arménien, il est décidé :

1/ Que le gouvernement de l'Etat Arménien sera reconnu comme gouvernement de fait;

2/ Que cette reconnaissance ne préjuge pas la question des frontières éventuelles de cet Etat.

2. La Correspondance d'Orient, Revue économique, politique et littéraire

Յունուար 30, 1920,

1/ Գերագոյն Խորհուրդը Կիլիկիան կը ճանչնայ որպէս Հայկական Պետութիւն,

որոշուած է,

2/ որ այդ ճանաչումը չի կանխադատեր այս պետութեան սահմաններու հարցը:

3. Իրաւարար Վճռի պաշտօնական և ամբողջական անվանումն է. «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ և Հայաստանի միջեւ սահմանի, Հայաստանի դէպի ծով ելքի և հայկական սահմանին հարակից թուրքական տարածքի ապառազականացման վերաբերեալ», 22 նոյեմբեր 1920թ.:

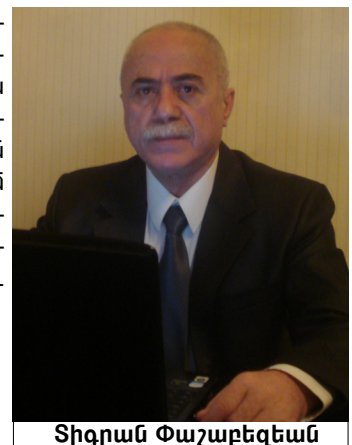
3. Voici la Sentence Arbitrale officiel et complet; “La décision du Président des Etats-Unis d'Amérique pour la détermination de la frontière entre la Turquie et l'Arménie, l'accès à la mer de l'Arménie et la démilitarisation de tout territoire turc adjacent”.

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահական Հրամանագիր, 7 Ապրիլ 2011թ., Փարիզ

Ի կատարումն մեր առաջին սահմանադրութեան յօդուած 3-ի, Վարչապետի նշանակման առընչութեամբ, Նախագահական Հրամանագրով 7 Ապրիլի 2011թ., Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի անունով գոր պատիւը ունիմ ներկայացնելու, որպէս Արեւմտեան Հայաստանի Առաջին վարչապետ կը նշանակեմ, Պրն. Տիգրան ՓԱՇԱԲԵՁԵԱՆԸ: Եւ Պրն. Ֆիլիփ ՍԱՍՈՒՆ, որպէս փոխվարչապետ ու կառավարութեան պաշտօնական խօսնակը: Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի անունով որ պատիւը ունիմ ներկայացնելու, կը խնդրեմ կառավարութեան առաջնորդէն որպէսզի նկատի ունենայ Ազգային Խորհուրդի քանի մը անդամներու ազգին մատուցած ծառայութիւններն ու յանձնառութիւնները կառավարութեան շրջանակներէն ներս, եւ կ'առաջարկեմ իրմէ կազմելու Արեւմտեան Հայաստանի յաջորդ կառավարութիւնը:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ
Պրն. Արմենակ ԱՐԲՈՎՍԵԱՆ
Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ

Տիգրան Փաշաբեզեան

**ՄԵԻՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐԵԱԼ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐՏԱՔԻՆ
ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ**

**ՆԱՍԱԿ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
37, QUAI D'ORSAY - 75007 PARIS**

ՅԱՐԳԱՐԺԱՆ ՊԱՐՈՆ, ԱԼԱՆ ԺԻԺԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ

**ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՏԱՐԱՆԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԵԻՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐԵԱԼ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՅԱԶՈՐԴ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Է**

ՓԱՐԻԶ, 22 ԱՊՐԻԼ 2011թ.

ՊԱՐՈՆ ՆԱԽԱՐԱՐ,

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Համագումարը (արձանագրուած՝ ՄԱԿ-ի հետեւեալ յանձնախումբերուն, ՄՍՀԿ - Ստաւր Սեփականութեան Համաշխարհային Կազմակերպութիւն, ԲԺԺԿ - Բնիկ Ժողովուրդներու Իրաւունքներու Փորձագէտ Կազմութիւն եւ ՏՆՏԸՆ - Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդ), ինչպէս նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը, նստավայր ունենալով Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ՝ սոյն պաշտօնական նամակագրութեամբ Ֆրանսայի կառավարութեանը կը հաղորդէ այն մասին, որ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը՝ կազմուելու կոչուած սոյն թուականիս Փետրուար ամսուն, կը ճանչնայ ու կը ներկայանայ իբրեւ 1920թ. Օգոստոս 10-ին Ֆրանսայի Սեւր քաղաքի մէջ կնքուած դաշնագրի Իրաւայաջորդ:

ՀԻՄՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Հռչակագրի հիմամբ, 17 Դեկտեմբեր 2004թ., Շուշի, ԱՐՑԱՆ,
2. Ազգային Խորհուրդի պատգամաւորներու Յայտարարութեան հիման վրայ, Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Իրաւունքներու վերաբերեալ, 20 Յունուար 2007թ., Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ,
3. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան Իրաւայաջորդութեան մասին այս Յայտարարութեամբ, 22 Ապրիլ 2011թ., Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ,
4. Մշտական Զեղքութեան Յայտարարութեամբ, 04 Ապրիլ 2011թ., Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ,
5. Հռչակագրի Յայտարարութեամբ, 04 Ապրիլ 2011թ., Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ.

Յարգարժան Պրն. Նախարար, ինչպէս գիտեք հայ ժողովուրդը 20-րդ դարու սկզբին անցաւ այսպէս կոչուած «ճակատագրական փորձութիւններու» ընդ մէջէն, եւ որ նոյն դարու քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, ողջամիտ եւ յառաջադէմ մարդկութեան կողմէ ճանջուեցաւ որպէս ՑԵՂԱՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Հիմնուելով քաղաքակրթական եւ մարդասիրական արժէքներուն վրայ, նկատի ունենալով նաեւ Հայ ժողովուրդի մասնակցութիւնը Առաջին Համաշխարհային պատերազմին ու որպէս երրեակ Համաձայնութեան տէրութիւններու ուխտին մասնակից եւ աջակից, Առաջին Աշխարհամարտի աւարտէն ետք, կործանուած Հայաստանը մեծ հնարաւորութիւն ստացաւ իրականացնելու իր դարաւոր իղծերը:

Հայ ժողովուրդի երկու թեւերու ներկայացուցիչները՝ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ ներկայացուցիչ Պօղոս Նուպար Փաշան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Աւետիս Ահարոնեանը մասնակցեցան Սեւ-

րի Դաշնագրի ստորագրութեան, իբրեւ յաղթող կողմերու ներկայացուցիչներ:

Այսպիսով 1920թ. Օգոստոս 10-ին Ֆրանսայի Սեւր քաղաքի մէջ տը իւրէ (de jure) լուծուեց ստացաւ Հայկական հարցը:

Սակայն հետաքային Կովկասի հարկեցուցիչ պատճառները իրենց քաղաքական դէպքերով, կապուած ըլլալով Լենինեան հանրայայտ յեղաշրջման ու անոր միացած «թուրք յեղափոխականները» անքամ մը եւս արեան մէջ խեղթեցին Հայ ժողովուրդը: Հայը տասնամեակներով զրկուեցաւ իր ազատ կամքի դրսեւորման իրաւունքէն, որ ամրագրուած է Սեւրի Դաշնագրով ու հաստատուած ԱՄՆ-ու Նախագահ Ու. Ուիլսոնի յայտնի իրաւարար վճիռով, 22 Նոյեմբեր 1920թ.:

ԽՍՀՄ-ն անխուսափելի փլուզումէն ետք, ճախկին խորհրդային հանրապետութիւնները հնարաւորութիւն ունեցան ինքնորոշուելու եւ իրենց պետական համակարգերը կազմելու ժողովրդավար սկզբունքներու հիման վրայ, որոնք միջազգային իրաւունքի ծիրէն ներս հանրաճանաչ դրոյթներ են: Բայց 20 տարուայ անցած ճանապարհը ցոյց տուաւ, որ ճախկին համայնատիրական կառոյցներէն ազատուեցան միայն Պալթեան պետութիւնները, իսկ մնացած հանրապետութիւնները ցաւոք սրտի կը շարունակէն մնալ նոյն համայնատիրական լուծի տակ. ի շարս որոնց, Կովկասեան հանրապետութիւնները:

Յետխորհրդային 20 տարիներու ժամանակաշրջանին արտերկրի հայութիւնը վկայ է այն իրողութեան, որ համահայկական հիմնախնդիրներու լուծման ուղղութեամբ Հայաստանի Հանրապետութիւնը որեւէ քայլ չի ձեռնարկեր: Իսկ շուտով հայութեան համար յոյժ կարեւոր ցեղասպանութեան խնդիրը պիտի բուրդէ իր 100 տարին:

Անկասկած որ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջ ծառացած այլ հարցեր լուծուեցն կը գտնեն, որոնք դարձեալ կապուած են Հայ ժողովուրդի կենսական խնդիրներու հետ, բայց եւ այնպէս անոնց մէջ չեն պարփակուիր Համայն Հայութեան հիմնախնդիրները: Հետեւաբար, մասնակի լուծումները կը յուշեն Արեւմտեան Հայաստանի բնիկ Հայ ժողովուրդին, որ անհանդուրժելի է եւս 100 տարի սպասել: Հայ քաղաքական միտքը անգամ մը եւս կեդրոնանալով Հայկական համապարփակ հարցի վրայ, որոշում կը կայացնէ ըստ այնմ լուծելու հիմնախնդիրը:

Ուստի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը

Արմենակ Աբրահամեան

իրատես մոտեցմամբ եւ օգտուելով 1920թ. օգոստոս 10-ին Ֆրանսայի Սեւր քաղաքի մէջ ստորագրուած ու ամրագրուած Դաշնագրի իր իրաւունքէն, նաեւ Գաղութային երկիրներու եւ ժողովուրդներու անյապաղ անկախութիւն տրամադրելու մասին, ՄԱԿ-ի Զոչակագրի դրոյթներու հիման վրայ, 14 Դեկտեմբեր 1960թ. ու 2007թ. սեպտեմբեր 13-ին ընդունուած Զոչակագրէն «Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու վերաբերեալ», եւ Միջազգային իրաւունքներու համաձայն՝ յանձնառու է արմատական լուծումներ ձեռք բերելու, Արեւմտեան Զայաստանի եւ Արեւմտեան Զայաստանի Զայերու ի նպաստ:

Ուստի ձերդ վստմութենէն կը խնդրուի, նկատի ունենալ հետ այսու մէջբերուած Ուխտերու, Զոչակագրերու եւ Պայմանագրութեանց յօդուածները զորս Միջազգային իրաւունքի մաս կը կազմեն, եւ որոնք կը հաստատեն Ֆրանսայի պետութեան Սեւրի Դաշնագրի ստորագրութեան վաւերականութիւնը՝ 24 Ապրիլ 1920թ. Սան Ռէմոյի մէջ:

Սպասելով պաշտօնական ձեր պատասխանին, կը խնդրուի ձերդ գերազանցութենէն ընդունելու մեր խորին երախտագիտութիւնը:

ԳԻՄՈՒՄ, ՊՐՆ. ԱՊՏԻԻԼԼԱՐ ԿԻԼԻՆ, ԹՈՒՐԶԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՐ ԱՆԳԱՐԱ

ՏԵՂ. : 3.Ն.Ս. 18.04.2011 - ԹԻՒ 2
Փարիզ, 18 Ապրիլ 2011թ.

Պարոն Նախագահ,

Արեւմտեան Զայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Զայաստանի Զայերու Զամագումարը (արձանագրուած՝ ՄԱԿ-ի հետեւեալ յանձնախումբերուն, ՄՄԶԿ - Ստաւր Սեփականութեան Զամաշխարհային Կազմակերպութիւն, ԲԺԺԳ - Բնիկ ժողովուրդներու Իրաւունքներու Փորձագէտ Կազմութիւն եւ ՏՆՏՏՆ՝ տոյն պաշտօնական նամակագրութեամբ կը պահանջէ Թուրքիոյ Զանրապետութեան Կառավարութենէն՝ պաշտօնապէս ճանչնալ 1894-1923 թթ. օսմանեան, երիտթուրքական, քեմալական կառավարութիւններու կողմէ՝ հայութեան եւ հայկական քաղաքակրթութեան դէմ կատարուած շարունակական ոճրագործութիւնը, այսինքն հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան փաստը, եւ միանգամայն վերջ տալ ժխտողականութեան քաղաքականութեան:

Երեք Թուրքական կառավարութիւններու կողմէ նախապէս ծրագրուած եւ իրականացուած ոճրագործութիւններու առ ի հետեւանք, հայութիւնը ունեցաւ մօտ երկու միլիոն նահատակ: Իսկ բռնագաղթի, հայրենագրկման եւ ուժացման ենթարկուեցան աւելի քան մէկ միլիոն հայ:

Այսօր, որպէս բնիկ ժողովուրդ, մօտաւորապէս տասը միլիոն հայեր, Թուրքիոյ Զանրապետութեան վարած հայատեաց քաղաքականութեան հետեւանքով՝ կ'ապրին իրենց հայրենիքէն դուրս, ու կ'ենթարկուին ձուլման եւ ոչնչացման:

Արեւմտեան Զայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Վտարանդի կառավարութիւնը կտրականապէս կը մերժէ Զայոց ցեղասպանութեան հարցի քաղաքականացուած կեդրոնացումը միայն 1915 թուականի վրայ:

Ցեղասպանութիւնը սկսուած է 1894 թուականէն Սասունի ջարդերով, որու նպատակով 1891 թուականէն նախապէս կազմուած էին համիտեան զունդերը:

Արեւմտեան Զայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Վտարանդի կառավարութիւնը Թուրքիոյ կողմէ իրականացուած ցեղասպանութեան փաստը կը բաժնէ երեք ժամանակաշրջաններու.

1. 1894 – 1896 թթ. Ապրիլ Զամիտ Բ.ի կողմէ կատա-

Պրն. Արմենակ ԱՐԲԱՅԱՄԵԱՆ Նախագահ՝
Արեւմտեան Զայաստանի Ազգային Խորհուրդի

Պրն. Տիգրան ՓԱՇԱԲԵՉԵԱՆ Վարչապետ՝
Արեւմտեան Զայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան

Սոյն նամակի պատճէնը ուղղարկուած

Պրն. Էտուար ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Զանրապետութեան հրապարակ, Կառավարութեան
Տուն 2, 0010 ԵՐԵՒԱՆ / ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պրն. Ահմետ ՏԱՌՈՒԹՕՂԼՈՒ
ԹՈՒՐԶԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱԼԿԱԴ / ԱՆԳԱՐԱ / ԹՈՒՐԶԻԱ 06100

րուած ցեղասպանութիւնը,

2. 1909 թ. Զայկական Կիլիկիոյ՝ Ատանայի ջարդերը, երիտթուրքերու կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւնը,

3. 1915 - 1923 թթ. երիտթուրքերու եւ քեմալական կառավարութեան կատարած ցեղասպանութիւնը:

Ըստ այնմ, Թուրքիոյ Զանրապետութեան կառավարութենէն կը պահանջուի 1894 - 1923 թթ. Զայերու դէմ պետականօրէն ծրագրուած եւ իրականացուած ցեղասպանութեան փաստի ամբողջական ճանաչումը, հիմնուած պատմական-իրաւական արխիւային փաստաթուղթերու վրայ.

- «1915 թ. մայիս 24-ին Երրեակ Զամաձայնութեան տէրութիւնները՝ Մեծն Բրիտանեան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը, առաջինն էին որոնք հանդէս եկան Օսմանեան կառավարութեան կողմէ հայերու բնաջնջման քաղաքականութեան դէմ համատեղ մէկ յայտարարութեամբ, որով Օսմանեան կառավարութեան կողմէ հայերու նկատմամբ ի գործ դրուած բռնութիւններն ու ջարդերը որակեցին իբրեւ «Թուրքիոյ նոր ոճիրները ընդդէմ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան»:

- 1919 թ. Կ. Պոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանի վճիռները:

- 1965-2010 թթ. ցեղասպանութիւնը դատապարտած պետութիւններու ցանկը:

- 1984 թ. ժողովուրդներու մշտական ատեանի վճիռը:

- 1985 թ. ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի որոշումը:

- 1987 թ. Եւրոպական Խորհրդարանի որոշումը:

- 2007 թ. «Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին» Զոչակագիրը:

- 2011 թ. Արժանքի միջազգային ատեանի վճիռը:

Պրն. Արմենակ ԱՐԲԱՅԱՄԵԱՆ
Արեւմտեան Զայաստանի
Ազգային Խորհուրդի Նախագահ

Պրն. Տիգրան ՓԱՇԱԲԵՉԵԱՆ
Արեւմտեան Զայաստանի
Վտարանդի Կառավարութեան Վարչապետ

ՎԱՐԱԳԱՎԱՆՔ. վանքի մնացորդները հարավ-արևմուտքից (լուս.՝ Սամվել Կարապետյանի, 2007թ.)